249
Aralık 2021

İKV DEĞERLENDİRME NOTU

Son Gelişmeler Işığında Rusya-AB İlişkileri ve İzdüşümleri

Zafer Can DARTAN
İKV Uzman Yardımcısı

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

www.ikv.org.tr

Son Gelişmeler Işığında Rusya-AB İlişkileri ve İzdüşümleri

Zafer Can Dartan, İKV Uzman Yardımcısı

AB'nin, Rusya ile güçlü tarihi, siyasi, kültürel bağlarının yanında ekonomik açıdan da son derece önemli ilişkileri bulunmaktadır. Bugün Rusya AB'nin en büyük beşinci, AB de Rusya'nın en önemli ticaret ortağı konumunda. Ancak ticaret alanındaki bu güçlü ilişkiye rağmen, taraflar arasında güven ve iş birliğine dayalı istikrarlı bir siyasi ilişki kurulamadığı görülmektedir. Kuşkusuz bunda 2008 yılında Gürcistan'ın ve 2014 yılında Kırım'ın işgali edilmesi, 2020 seçimlerinden sonra Belarus lideri Lukaşenko'nun desteklenmesi, demokrasi, insan hakları, düşünce ve basın özgürlüğü gibi konularda yaşanan sorunlar etkili oldu. Son olarak muhalif lider Aleksey Navalni'nin zehirlenmesi ve ardından hapse atılması da taraflar arasındaki gerilimi tırmandırdı.

Rusya'nın AB ile yaşadığı gerilimlerde enerji kartını kullanması, bu durumdan rahatsız olan AB'nin enerji arz güvenliğini garanti altına alabilmek için Rusya'nın enerji kaynaklarına olan bağımlılığını azaltmaya yönelik yeni stratejiler benimsemesine neden oldu. Doğal gaz kaynaklarının ve tedarik rotalarının çeşitlendirilmesi ve bu kapsamda Güney Gaz Koridoru'nun desteklenmesi, yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği yatırımlarının artırılması, enerji sepetinin çeşitlendirilmesi AB'nin ithal enerji kaynaklarına bağımlılığını azaltmaya yönelik stratejisinin öne çıkan unsurları. Buna rağmen Kuzey Akım 2 gibi Rusya kaynaklı doğal gazın AB'ye taşınmasını sağlayacak projelere desteğin sürmesi ise AB'nin Rusya olan ilişkilerinde üye ülkeler arasında farklı sesler çıkmasına ve fikir ayrılıkları yaşanmasına sebep oluyor.

Almanya ve Fransa gibi Birliğin en önemli iki üyesi Rusya ile zirve toplantılarını yeniden başlatmayı arzu ettiklerini belirtirken diğer Üye Devletler bu stratejiye katılmadıklarını ve Kremlin'e karşı daha sert bir tavır alınması gerektiğini vurguluyor. Tüm bu gelişmelerden ötürü Rusya-AB ilişkileri tarihinin en kötü dönemini yaşıyor. Bu çalışmanın ilk kısmında Rusya-AB İlişkilerindeki gerilemenin nedenleri, Navalni'nin demokrasi mücadelesi ve Putin'in muhalefete sergilediği siyasi tutumun Rusya'nın AB ile ilişkilerine olan yansımaları, ikinci kısmında Rusya-AB İlişkilerinde Kuzey Akım 2 projesi ve enerji bağımlılığı, son kısmında ise AB'nin ileriye yönelik Rusya politikası ele alınıyor.

Rusya-AB ilişkilerinin günümüzdeki konumuna gelmesinde Kuzey Akım 2 projesi, enerji bağımlılığı, Rusya'da demokratik bir toplumda yer alması gereken tüm değerlerde yaşanan gerilemeler, Rusya'nın Ukrayna ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü tehdit eden saldırgan politikası ve Avrupa'nın son diktatörü olarak lanse edilen Lukaşenko'ya verdiği açık destek önemli rol oynuyor. Bugün tarihinin en kötü döneminde diye tanımlanan AB-Rusya ilişkilerindeki mevcut durumu anlamak için son dönemde Rusya tarafından izlenen politikaların ve bunlara AB tarafından verilen tepkilerin incelenmesi gerekiyor.

Rusya'nın Gürcistan'ı İşgali

Rusya 7 Ağustos 2008 tarihinde uluslararası hukuku ihlal ederek ve Helsinki Nihai Senedi'nde yer alan egemenlik, toprak bütünlüğü ve güç kullanmama gibi ilkeleri hiçe sayarak Gürcistan'ı işgal etti.[1] Rusya'nın bu müdahalesi, yine aynı sene NATO-Gürcistan yakınlaşmasının yaşandığı Bükreş Zirvesi'nden sadece birkaç ay sonra meydana geldi. Rusya böylece Gürcistan'ın Avrupa-Atlantik entegrasyon umutlarına müsamaha göstermeyeceğini açık bir mesaj ile ortaya koydu. Ancak Batı, Rusya'nın yaptığı bu saldırgan eyleme aynı şekilde karşılık vermek yerine, Rusya'ya ikinci bir şans vererek ilişkilerde "sıfırlama" teklif etti.

2021 yılında ise Gürcistan topraklarının %20'si halen Rusya tarafından işgal altında bulunuyor.[2] Rusya, 2008 yılında yapılan altı maddelik ateşkes anlaşmasının önemli unsurlarını yerine getirmek yerine işgal altındaki Güney Osetya ve Abhazya topraklarında siyasi, ekonomik ve sosyal etkisini artırdı. Her iki bölgedeki nüfus, COVID-19 salgının da etkisiyle Rus dezenformasyon ve propagandasına karşı daha izole ve duyarlı hale geldi.

Günümüzde bölgede 9 bin ila 10 bin asker konuşlandıran Rusya'nın bu müdahaleleri insan hakları konusunda çok ciddi sıkıntılar yaşanmasına sebep oluyor. Rusya, işgal altındaki topraklara uluslararası erişimi kısıtlıyor, uluslararası insan hakları

[1] A. Paul, I. Maisuradze (2021), "Thirteen years on – 20% of Georgia is still occupied by Russia", https://www.euractiv.com/section/eastern-europe/opinion/thirteen-years-on-20-of-georgia-is-still-occupied-by-russia/ (Erişim Tarihi: 7.10.2021)
[2] A.g.e

gözlemcilerinin bölgeye gelmesine ve insani yardım için yapılmak istenen çalışmalara engel oluyor.

AB, Gürcistan'ın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü destekliyor ve Rusya'nın Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya bölgelerinin sözde bağımsızlığını tanıma kararını geri almasını talep ediyor.[3] AB ayrıca Rusya'yı bu bölgelerdeki tüm askeri güçlerini geri çekmeye, işgal altındaki bölgelere AB İzleme Misyonu'na (EUMM) tam erişimini garanti etmeye ve yüz yüze teması engelleyen ve halkı izole eden dikenli tel çitler kurmayı bırakmaya çağırıyor.

Rusya-Ukrayna Krizi

Rusya, tıpkı Gürcistan'da olduğu gibi Ukrayna'nın da toprak bütünlüğünü ve egemenliğini tehdit eden ülke olarak öne çıkıyor. Hatırlanacağı üzere Ukrayna'daki kriz, Kasım 2013'te Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç'in AB ile daha fazla ekonomik entegrasyon içeren bir anlaşmayı reddetmesi üzerine başladı. Yanukoviç'in batıya sırtını dönmesi üzerine başkent Kiev'de protestolar başlamış ve güvenlik güçleri tarafından protestoları bastırmak için uygulanan şiddetin çok fazla tepki çekmesi nedeniyle, daha fazla sayıda protestocu gösterilere katılmış ve olaylar kontrolden çıkmıştı. Ülkesindeki kontrolü kaybeden Başkan Yanukoviç Şubat 2014'te ülkeden kaçtı.[4]

Ukrayna'nın pazarlarını AB'ye açma ve doğal gaz rezervlerini geliştirmek için ABD şirketleriyle işbirliği yapma arzusu, Rusya tarafından ekonomisine yönelik büyük bir tehdit olarak algılandı. Böylece, Rusya Mart 2014'te Kırım'ı işgal etti.[5] Rusya'nın Kırım'ı işgaliyle geçen süre zarfında ABD ve Rusya arasındaki ilişkiler, devam eden Ukrayna ihtilafıyla birlikte bozulmaya devam etti.

Mart 2014'te Rusya yanlıları, Kırım'da yapılan ve yapılış tarzıyla oldukça tartışılan yerel referandumda Rusya Federasyonu'na katılmak için oy kullandı. Referandum sonrası Rusya, Ukrayna'nın Kırım bölgesinin kontrolünü ele geçirdi. Rusya Devlet Başkanı Putin, Rusya tarafından yapılan bu eylemi Kırım ve güneydoğu Ukrayna'daki Rus vatandaşlarının ve Rusça konuşanların haklarının korunması olarak gerekçelendirdi.

[3] A.g.e
[4] "Council on Foreign Relations", https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine (Erişim Tarihi:(3.09.2021)
[5] A.g.e

Kriz etnik bölünmeleri artırdı ve Mayıs 2014'de Doğu Ukrayna'nın Donetsk ve Luhansk bölgelerindeki Rus yanlısı ayrılıkçılar Ukrayna'dan bağımsızlık ilan etmek için bir referandum düzenledi.[6]

Temmuz 2014'te, Ukrayna'daki durum uluslararası bir krize dönüştü ve Malezya Havayolları'na ait bir uçağın Ukrayna hava sahası üzerinde vurulması ve uçaktaki 298 kişinin tümünün ölümü ABD ve AB'yi Rusya ile karşı karşıya getirdi[7]. Hollandalı hava kazası müfettişleri Ekim 2015'te yapılan kontroller sonrası uçağın Rus yapımı bir füze tarafından düşürüldüğü sonucuna vardı. Eylül 2016'da müfettişler, füze sisteminin Rusya tarafından sağlandığını ve uçağın düşürülmesinin ardından önce Doğu Ukrayna'ya ve ardından Rus topraklarına geri taşındığını belirlediler.

Şubat 2015'ten bu yana Fransa, Almanya, Rusya ve Ukrayna, Minsk Anlaşmaları aracılığıyla bölgedeki gerilimi düşürmeye çalıştı. Anlaşma, ateşkes, ağır silahların geri çekilmesi ve çatışma bölgesinde Ukrayna hükümetinin tam kontrolü için hükümler içeriyor. Ancak, yapılan tüm görüşmelere ve uzlaşı çabalarına rağmen diplomatik bir çözüme ulaşmak mümkün olmadı.

Bölgedeki çatışma ve yaşanan anlaşmazlıklar ise Rusya'nın hem ABD hem de AB ile ilişkilerinde gerilimi artırdı. Gerilen ilişkiler Rusya'nın terörizm, silah kontrolü ve Suriye politikası gibi konularda da işbirliği açısından sorunlar yaşamasına sebebiyet verdi.

Putin'in Ukrayna karşısındaki duruşu, ülkesi Rusya'daki popülerlik oranını %80'e kadar çıkardı.[8] Rusya Devlet Başkanı Putin popülaritesini korumak için, beraberinde getirdiği ekonomik yüke rağmen Ukrayna konusundaki duruşunu bozmuyor ve NATO'nun üyesi olmayan Ukrayna'yı tam olarak korumayacağını bildiğinden agresif politikasına devam etmesi bekleniyor.

Rusya yanlısı ayrılıkçılar ile Ukrayna ordusu arasındaki çatışmalar 2014'ten bu yana devam ediyor. Rusya'nın Ukrayna politikası, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunan AB ile ilişkilerinde sorunlar yaşanmasına neden olurken, ilişkilerin kötü gidişatında da önemli bir rol oynuyor.

---

[6] A.g.e
[7] A.g.e
[8] Foreign Policy Institute, "Russia – Ukraine Crisis Summary", https://foreignpolicy.org.tr/russia-ukraine-crisis-summary/ (Erişim Tarihi:3.09.2021)

Belarus-Rusya-AB Üçgeni

Belarus Devlet Başkanı Alexander Lukaşenko, 9 Ağustos 2020 tarihinde yapılan tartışmalı seçimlerde oyların %80'ini alarak altıncı kez seçildi.[9] Ana muhalefet adayı olan Svetlana Tikhanovskaya ise sadece %9,9 oy alabildi. Tikhanocskaya, tartışmalı seçim sonuçları sonrası binlerce göstericinin keyfi tutuklanma ve şiddet olaylarına maruz kalması sonucu Baltık ülkesi Litvanya'ya kaçtı.[10] Takip eden günlerde, binlerce Belaruslu, Lukaşenko'nun istifasını, siyasi tutukluların serbest bırakılmasını ve polis vahşetine son verilmesini talep ederek, ülke tarihinin en büyük protestolarına katıldı.

Seçimlerin tarafsız olmaması ve polisin göstericilere karşı uyguladığı şiddetten dolayı Belarus, AB tarafından ciddi eleştirilere maruz kalarak yaptırım listesine alındı.[11] AB'nin tepkisine sebep olan bir diğer gelişmeyse 23 Mayıs 2021 tarihinde Atina'dan kalkan ve Litvanya'nın başkenti Vilnius'a giden *Ryanair* uçağında bomba olabileceğine dair ihbar alınması ve uçağın Belarus'da indirilmeye zorlanması idi.[12]

İlişkileri iyice geren son gelişme ise Birlik üyesi Polonya ve Litvanya'nın 2021 yılında Afganistan ve Irak gibi ülkelerden gelen ve kendi ülkelerine Belarus üzerinden girmeye çalışan göçmen sayısında keskin bir artış olduğunu bildirmesi oldu. AB, Belarus'u kendisine uyguladığı yaptırımlar konusunda bloğa baskı yapmak için göçmenleri bir araç olarak kullanmakla eleştirdi. Litvanya, AB'nin göç konusunda daha katı kuralları onaylamasını istiyor.[13]

Ekim 2020'den bu yana AB, ülkedeki Ağustos 2020 cumhurbaşkanlığı seçimlerinin tartışmalı olması, protestoculara, muhalefet üyelerine ve gazetecilere yönelik yıldırma

---

[9] Deutsche Welle, "Wahlleitung von Belarus: 80,2 Prozent für Lukaschenko - 9,9 für Tichanowskaja", https://www.dw.com/de/wahlleitung-von-belarus-802-prozent-f%C3%BCr-lukaschenko-99-f%C3%BCr-tichanowskaja/a-54505978 (Erişim Tarihi: 3.09.2021)

[10] Alan, T. (2021), "Anger and Protest Over a Presidential Election in Belarus", https://www.theatlantic.com/photo/2020/08/photos-anger-and-protest-over-presidential-election-belarus/615451/ (Erişim Tarihi: 21.09.2021)

[11] AB Konseyi, "Restriktive Maßnahmen nach den Präsidentschaftswahlen von 2020 in Belarus", https://www.consilium.europa.eu/de/policies/sanctions/restrictive-measures-following-the-2020-belarus-presidential-elections/ (Erişim Tarihi: 20.09.2021)

[12] BBC, "Belarus plane: What we know and what we don't", https://www.bbc.com/news/world-europe-57239521 (Erişim Tarihi: 21.09.2021)

[13] Ptak, A. (2021), Reuters, "EU ready to impose new sanctions on Belarus, if situation deteriorates-PAP", https://www.reuters.com/world/europe/eu-ready-impose-new-sanctions-belarus-if-situation-deteriorates-pap-2021-08-19/ (Erişim Tarihi: 21.09.2021)

ve şiddetli baskı sebebiyle Belarus'a karşı kademeli olarak kısıtlayıcı tedbirler uygulamaya başladı. Bu tedbirler neticesinde Belarus'tan toplam 166 kişi ve 15 kuruluş, varlıklarının dondurulmasının yanı sıra seyahat yasağı içeren kısıtlayıcı önlemlere tabi tutuluyor. [14]

Putin'in meslektaşı Lukaşenko'yu açık bir şekilde desteklemesi ve AB tarafından uygulanan yaptırımlardan ötürü Belarus'un, Rusya ile daha da yakınlaşmasından korkuluyor. Lukaşenko'nun da gerek ülkesinde gerek de dış politikada izlediği tartışmalı kararlarda, Putin ve Rusya'ya duyduğu güvenin etkili olduğuna inanılıyor.[15] Rusya'nın, AB'nin ciddi şekilde eleştirdiği Belarus ve Lukaşenko'yu açıkça desteklemesi de yine Birlik ve Rusya arasındaki ilişkilerin gerilmesindeki nedenlerden biri olarak gösteriliyor.

Aleksey Navalni Sorunu

Rusya'nın Gürcistan ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü tehdit etmesi, Belarus'u açıkça desteklemesi ve ülkede yaşanan demokratik gerileme AB ile ikili ilişkileri ciddi derece etkiliyor. Bu nedenlere Ağustos 2020'de Rus muhalif lider Aleksey Navalni'nin zehirlenerek öldürülmeye çalışılması da eklendi. 2000 yılından beri Rusya Devlet Başkanı olarak görev yürüten Vladimir Putin, Rusya eski Başbakanı Medvedev ile ülkesinde demokrasi, hukukun üstünlüğü, düşünce özgürlüğü ve basın özgürlüğü gibi temel konulardaki uygulamaları nedeniyle muhalif lider Aleksey Navalni tarafından ciddi bir biçimde eleştiriliyordu. Sert, popülist ve esprili bir tarza sahip olan 45 yaşındaki Aleksey Navalni, yaptığı yayınlar ve blog yazılarıyla Rusya'nın en tanınmış muhalefet lideri ve aynı zamanda Putin'in bir numaralı rakibi olmayı başardı. Navalni'nin Rus siyasetçiler ve yöneticilerin dâhil olduğu yolsuzluk iddialarını anlattığı videolarını milyonlarca kişi izledi.[16]

Hukukçu ve aktivist olan Aleksey Navalni, 2008 yılından itibaren yolsuzlukları açığa çıkararak ve Putin'in Birleşik Rusya Partisi'ni "dolandırıcıların ve hırsızların partisi"

[14] Avrupa Konseyi, "EU imposes sanctions on Belarusian economy", https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/24/eu-imposes-sanctions-on-belarusian-economy/ (Erişim Tarihi: 21.09.2021)
[15] https://www.politico.eu/article/belarus-european-union-alexander-lukashenko-russia/
[16] Troianovski, A. , Nechepurenko, I. (2021): "The New York Times", "Navalny Arrested on Return to Moscow in Battle of Wills With Putin", https://www.nytimes.com/2021/01/17/world/europe/navalny-russia-return.html (15.04.2021)

olarak etiketleyerek kendisine ülkesi Rusya'da isim yaptı. Navalni, yolsuzluklara karşı yaptığı mücadele ve Putin'i eleştirmesi nedeniyle de birkaç defa hapis cezasına çarptırıldı. İlk olarak 2011 yılında Putin'in Birleşik Rusya Partisi'nin parlamento seçimlerinde oy sahtekârlığı yaptığına dair protestoları takiben tutuklanan ve 15 gün hapis cezasına çarptırılan Navalni, Temmuz 2013'te zimmete para geçirme suçlamasıyla kısa bir süre hapse atıldı ve kendisine yöneltilen suçlamalara karşı çıkarak bu suçlamaların siyasi nedenlere dayandığını belirtti. 2018 başkanlık yarışında Putin'e karşı muhalefetin adayı olarak yer almaya çalışan Navalni, kendisine yine daha önceden siyasi nedenlerle açılan dolandırıcılık suçlamaları yüzünden seçimlere aday olarak katılamadı. [17]

Putin'i ve Rusya'da yapılan yolsuzlukları açığa çıkararak eleştirmesi Navalni'nin sadece hapis cezası almasına değil, aynı zamanda birkaç kez saldırıya uğramasına da sebep oldu. 2017 yılında Navalni'nin yüzüne boya fırlatılması sonucu sağ gözünde ciddi bir kimyasal yanık meydana geldi ve sağ gözündeki görme yetisinin %80'ini kaybetti.[18] Navalni yine 30 günlük hapis cezasını doldurduğu sırada kendisine doktorlar tarafından "kontakt dermatit" teşhisi koyuldu ve "bazı toksik maddelere" maruz kalmış olabileceği ifade edildi. Navalni 2020 yılında da Yolsuzlukla Mücadele Vakfı tarafından resmi olarak "yabancı ajan" ilan edildi ve yetkilerinin daha fazla kontrole tabi tutulması kararı alındı.[19]

20 Ağustos 2020 tarihinde Aleksey Navalni, Tomsk'tan Moskova'ya yaptığı bir uçuş sırasında fenalaştı. Uçağın acil iniş yapması sonrası Omsk'taki bir hastaneye götürülen Navalni, durumunun ciddileşmesi sonucu komaya girdi.[20] Rusya tarafından zehirlendiği iddia edilen ve hastanede yeterli tedavi göremeyen Navalni, 22 Ağustos 2021 tarihinde Almanya'nın Berlin kentindeki Charité Hastanesi'ne tahliye edildi. Yapılan kontrollerde Navalni'nin zehirlenmesinde Noviçok adlı Sovyet sinir gazının kullanıldığı tespit edildi. Rusya bu suçlamaları kabul etmemesine rağmen, bu gazın Navalni'de kullanıldığı

[17] BBC (2020), "Alexei Navalny: 'Poisoned' Russian opposition leader in a coma", https://www.bbc.com/news/world-europe-53844958 , (Erişim Tarihi: 15.04.2021)
[18] Kramer, A. (2017), "The New York Times", " Kremlin Critic Aleksei Navalny Says Attack Left Him Mostly Blind in an Eye", https://www.nytimes.com/2017/05/02/world/europe/russia-aleksei-navalny-opposition.html (Erişim Tarihi: 16.06.2021)
[19] BBC (2020), "Alexei Navalny: 'Poisoned' Russian opposition leader in a coma", https://www.bbc.com/news/world-europe-53844958 , (Erişim Tarihi: 15.04.2021)
[20] A.g.e

Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW) sertifikalı beş laboratuvar tarafından kanıtlandı.[21] Berlin Üniversitesi Kliniği'nde şiddetli zehirlenme nedeniyle toplam 32 gün tedavi görüp, haftalarca yoğun bakım ünitesinde komada kalan Navalni 22 Eylül 2020 tarihinde Charité Hastanesi'nden taburcu oldu.[22]

Josep Borrell'in Moskova Ziyareti

Yaşanan bu gelişmeler üzerine 5 Şubat 2021 tarihinde Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı/ Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Josep Borrell, Navalni'nin tutuklanması ve Rusya-AB ilişkilerini görüşmek üzere Rusya'nın başkenti Moskova'ya resmi bir ziyarette bulundu. Borrell, Moskova ziyareti sırasında Navalni'nin serbest bırakılması gerektiğini belirterek, AB ile Rusya arasındaki ilişkilerin daha fazla bozulmasına karşı uyarıda bulundu. Borrell ayrıca Navalni davasının ilişkilerde yeni bir gerilemeye yol açtığını, AB'nin Rusya'nın en önemli ticaret ortağı ve en büyük doğrudan yabancı yatırım kaynağı olduğunun altını çizdi.

Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov ise Borrell ile birlikte yaptığı açıklamada, AB'nin son zamanlarda giderek ABD gibi davranmaya başladığını ve ülkelere tek taraflı yaptırımlar uyguladığını ifade etti. Rusya ve AB'nin birçok konuda anlaşmazlık içinde olduğunu belirten Lavrov, ilişkilerde daha fazla bozulmanın öngörülemeyen sonuçlar doğurabileceğini belirterek, Borrell'in yanında AB'yi "güvenilmez ortak" olarak nitelendirip, Avrupalı liderleri Navalni'nin zehirlenmesi hakkında yalan söylemekle suçladı.[23] Lavrov tarafından yapılan bu açıklamalar, AB tarafında Borrell'in basın toplantısında etkisiz kaldığı gerekçesiyle eleştirilmesine sebep oldu. Bu konuyla ilişkili olarak Borrell'in en sert eleştirmenleri ise Birliğin Baltık üyeleri ve Polonya oldu. AP Üyesi Leh siyasetçi Anna Fotyga, Almanya ve Fransa'yı ima ederek Borrell'in Moskova ziyaretinde nüfuzlu üye ülke ve danışmanlarının etkisinde kaldığını ve Doğu Avrupa ülkelerinin uyarılarına rağmen Lavrov'un tuzağına düştüğünü ifade etti. Borrell'in bu

[21] OPCW, "OPCW Issues Report on Technical Assistance Requested by Germany", https://www.opcw.org/media-centre/news/2020/10/opcw-issues-report-technical-assistance-requested-germany (Erişim Tarihi:24.04.2021)

[22] Deutsche Welle(2020), "Alexej Nawalny hat die Charité verlassen", https://www.dw.com/de/alexej-nawalny-hat-die-charit%C3%A9-verlassen/a-55022817 , (Erişim Tarihi:15.04.2020)

[23] A.g.e

şekilde davranmakla seçimlerden önce Rus hükümetinin elini güçlendirdiğini ve bununla da kalmayarak Rus muhalefetine de darbe vurduğunu belirtti.

Borrell'in, Moskova ziyaretinin ardından AP'nin 81 üyesi Komisyon Başkanı Ursula von der Leyen'e bir mektup yazarak, Borrell'in savunulabilir bir durumda olmadığını, gönüllü olarak istifa etmesini ve Avrupa Komisyonu Başkanı'nın harekete geçmesi gerektiğine inandıklarını vurguladılar.[24] AP üyeleri, İspanya'nın eski dışişleri bakanının yanlış yaptığı birkaç noktaya değinerek Borrell'in basın toplantısı sırasında, Doğu Ukrayna'daki savaştan, sınır dışı edilen diplomatlardan bahsetmediğini belirttiler. Hristiyan Demokratik EPP Grubu'ndan Siegfried Muresan, seyahatten önce böyle bir ziyaretin Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in çıkarına olacağı konusunda uyarıda bulunduğunu ve olayların da tam olarak bu yönde geliştiğini ifade etti. Muresan, basın toplantısının tek kişilik bir gösteri olduğunu ve Borrell'in, AB ile ilgili birçok yanlışı düzeltmede başarısız kaldığını vurguladı.[25]

Yaşanan Gelişmeler Üzerine Her İki Taraftan Gelen Diplomatik Hamleler

Rusya, 23 Ocak 2021 tarihinde Navalni'nin tutuklanması nedeniyle hükümeti eleştiren protestolara Alman, İsveçli ve Leh olmak üzere üç AB diplomatının katıldığını tespit ettiklerini bildirdi. Rus Dışişleri Bakanlığı, Almanya, İsveç ve Polonya'dan gelen büyükelçilik personellerinin Rusya'da "istenmeyen kişi" olarak ilan edildiklerini ve Petersburg'daki İsveç ve Polonya Konsolosluklarında çalışan diplomatların ve Moskova'daki Almanya Büyükelçiliği çalışanının izinsiz olarak protestolara katılmaları nedeniyle sınır dışı edildiklerini açıkladı. [26] Rusya alınan karara gerekçe olarak bu tür eylemlerin diplomatik statü ile bağdaşmamasını gösterdi. Rusya'nın Birlik üyesi Alman, İsveçli ve Leh diplomatları sınır dışı etmesi ise AB'de tepkiyle karşılandı.

Rusya tarafından yapılan bu diplomatik hamlenin sonrasında Almanya ve diğer AB ülkeleri de kendi ülkelerinde bulunan Rus diplomatlarını sınır dışı ederek Rusya'ya

[24] Deutsche Welle(2021): "81 Europa-Abgeordnete wollen Rauswurf von Borrell", https://www.dw.com/de/81-europa-abgeordnete-wollen-rauswurf-von-borrell/a-56510445 (Erişim Tarihi: 20.05.2021)
[25] Deutsche Welle(2021): "81 Europa-Abgeordnete wollen Rauswurf von Borrell", https://www.dw.com/de/81-europa-abgeordnete-wollen-rauswurf-von-borrell/a-56510445 (Erişim Tarihi: 20.05.2021)

[26] ZDF (2020), "An Protesten teilgenommen?-Russland verweist EU-Diplomaten des Landes", https://www.zdf.de/nachrichten/politik/russland-eu-diplomaten-ausweisung-nawalny-100.html (Erişim Tarihi: 20.05.2021)

diplomatik bir misilleme de bulundu. Fransa Cumhurbaşkanı Macron, Navalni'nin zehirlenmesinden, diplomatların sınır dışı edilmesine kadar bu süreçte yaşanan her şeyi başından sonuna kadar kınadığının altını çizdi. Macron ayrıca, diplomatik gerilimlerin bu şekilde çözülemeyeceğini ve Moskova ile diyaloğun Avrupa'da "barış, güvenlik ve istikrar" için hala önemli olduğunu sözlerine ekledi. [27]

Rusya, Birlik üyesi diplomatları ülkesinde istenmeyen kişi ilan ettikten sonra, 30 Nisan 2021 tarihinde AP Başkanı David Sassoli, Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Věra Jourová ve diğer üst düzey Avrupalı yetkililerin AB'nin Ruslara yönelik yaptırımlarına misilleme olarak ülkeye girmesini yasakladı.[28] Rusya tarafından alınan bu karar, AB liderleri tarafından sert bir şekilde eleştirildi. AP Başkanı Sassoli, Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen ve Avrupa Konseyi Başkanı Charles Michel yaptıkları ortak açıklamada, alınan kararın kabul edilemez olduğunu, hiçbir hukuki gerekçeye dayanmadığını ve tamamen asılsız olduğunu belirterek, bu kararın sadece ilgili kişileri değil, doğrudan AB'yi hedef aldığını vurguladı.[29] Rusya'ya girişi yasaklanan AP Başkanı Sassoli, Kremlin'in kararının kendisini "insan haklarını, özgürlüğü ve demokrasiyi savunmaktan" alıkoyamayacağını ifade etti .[30]

Rusya Dışişleri Bakanlığı, Komisyonun Değerler ve Şeffaflıktan Sorumlu Başkan Yardımcısı olan ve Rusya ve Çin'den gelen dezenformasyona karşı bir AB kampanyasına öncülük eden Jourova ve AP Başkanı Sassoli'yi AB tarafından uygulanan yaptırımlar nedeniyle yasaklanan sekiz yetkili arasında sıraladı. Bakanlıktan yapılan açıklamada, AB'nin, Rus vatandaşları ve kuruluşlarına karşı gayri meşru, tek taraflı kısıtlayıcı yaptırımlar politikasını sürdürdüğünü ve yalnızca Mart 2021'de altı Rusya vatandaşının yasadışı AB kısıtlamalarına maruz kaldığı belirtildi.[31] Rusya Dışişleri Bakanlığı ayrıca bu uygulamanın BM Şartı'na ve uluslararası hukukun temel normlarına aykırı olduğunu ve

---

[27] Politico (2020), "Merkel and Macron condemn Russia's expulsion of diplomats over Navalny protests", https://www.politico.eu/article/merkel-and-macron-condemn-putins-expulsion-of-diplomats-over-navalny-protests/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021)
[28] Grey, A. (2021), "Politico", "Russia bans top EU officials in retaliation for sanctions" https://www.politico.eu/article/russia-bans-top-eu-officials-in-retaliation-for-sanctions/ (Erişim Tarihi: 7.06.2021)
[29] A.g.e
[30] Deutsche Welle (2020), "Russia imposes entry ban on 8 EU officials", https://www.dw.com/en/russia-imposes-entry-ban-on-8-eu-officials/a-57392964 (Erişim Tarihi: 11.06.2021)
[31] Grey, A. (2021), "Politico", "Russia bans top EU officials in retaliation for sanctions" https://www.politico.eu/article/russia-bans-top-eu-officials-in-retaliation-for-sanctions/ (Erişim Tarihi: 7.06.2021)

bunun Batı medyası tarafından kasten yayılan Rus karşıtı bir çalışma olduğunu vurguladı.

Tutuklanmasını protesto etmek amacıyla 31 Mart 2021 tarihinde kaldığı hapishanede ölüm orucuna başlayan Navalni, açlık grevini 24 gün boyunca sürdürdükten sonra 23 Nisan 2021 tarihinde sonlandırdı.[32] Açlık grevinden sonra sırt ağrısı, kol ve bacak bölgelerinde uyuşma şikâyetinde bulunan Navalni'ye doktorlar tarafında yapılan kontrollerde kalp atışlarında ölümcül bir düzensizliğe yol açabilecek olası böbrek yetmezliği belirtileri gösterdiği saptandı. Hapishane yetkilileri, Navalni'nin kendi özel doktoru tarafından muayene edilmesine ise izin vermemişti. Navalni ilk olarak hücresinden çıkarılıp bir hapishane hastanesine, sonrasında ise bir sivil hastaneye götürüldü.

Navalni'nin açlık orucu ve hapishanede gördüğü kötü muamele bir çok siyasetçiden tepki gördü. ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Jake Sullivan, Rus hükümetinin Navalni'nin vefatı halinde bunun sonuçlarıyla karşı karşıya kalacağını ifade ederken, Fransa Dışişleri Bakanı Jean-Yves Le Drian da endişelerini dile getirerek, Putin'in üstünde büyük bir sorumluluk olduğunu belirterek Rus hükümetini uyardı.[33]

Rusya ve AB Arasındaki Enerji İşbirliği ve Kuzey Akım 2 Projesi

Bilindiği üzere Kuzey Akım 2, doğal gazı Rusya'dan doğrudan Almanya'ya taşıyacak su altı ikiz boru hattından oluşuyor. 1230 kilometre uzunluğundaki bu hat, Baltık Denizi'nin altındaki mevcut Kuzey Akım 1 ikiz boru hattının rotasını takip ediyor. Yıllık 55 milyar metreküp kapasiteye sahip orijinal Kuzey Akım 1 boru hattı 2012 sonunda tamamlanmıştı. Kuzey Akım 2'nin tamamlanmasıyla da boru hattı sisteminin toplam kapasitesi 110 metreküp kapasiteye yani iki katına çıkarıldı. Boru hattı, Rusya, Almanya,

[32] Kramer, A.(2021), "The New York Times", "Navalny, Putin's Nemesis, Ends Hunger Strike in Russia", https://www.nytimes.com/2021/04/23/world/europe/russia-navalny-putin-hunger-strike.html (Erişim Tarihi: 2.06.2021)
[33] Voice of America (2021), "Russia Will Face Sanctions If Navalny Dies, France Says", https://www.voanews.com/a/europe_russia-will-face-sanctions-if-navalny-dies-france-says/6204909.html (Erişim Tarihi: 2.06.2021)

Danimarka, Finlandiya ve İsveç gibi beş ülkenin münhasır ekonomik bölgelerinden geçiyor.[34]

Kuzey Akım 2 projesini destekleyenler, projenin hem Batı Avrupa'yı dünyanın en büyük gaz rezervlerine bağlayarak arz güvenliğini artıracağını hem de kömürün yerini doğalgazın almasıyla oluşacak daha az CO_2 salınımının sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılmasında katkı sağlayacağını savunuyorlar. Almanya açısından ise ülkenin CO_2 emisyonlarını azaltma hedeflerini karşılamak için kömür kullanımını aşamalı olarak durdurmayı planladığı, bunun elektrik şebekesini daha da zorlayacağı ve Kuzey Akım 2'nin şu anda nükleer santraller tarafından sağlanan ve 2022 yılına kadar devre dışı bırakılması planlanan enerjiyi sağlayabileceği belirtiliyor.

Öte yandan ABD, çevre grupları, birçok Alman politikacı ve birkaç Doğu Avrupa ülkesi ise bu projeye şiddetle karşı çıkıyor. Muhalifler, boru hattının kırılgan deniz ekosistemlerine zarar vereceğini, bloğun düşük karbonlu bir ekonomiye geçişini tehlikeye atacağını, Avrupa'nın enerji için Rusya'ya olan bağımlılığını tehlikeli bir düzeye çıkaracağını ve Rusya'nın çevresindeki istikrarsızlaştırıcı faaliyetler nedeniyle eleştirilere maruz kaldığı bir dönemde Rusya'yı güçlendireceğini savunuyor.[35]

Kuzey Akım 2, yıllardır Almanya-ABD ilişkilerindeki ana tartışma konularından biri olmaya devam ediyor. ABD, Avrupa'nın Rus doğal gazına yüksek oranda bağımlı olmasının Rusya'nın etki gücünü artırdığını savunuyor ve yaptırımlarla projeyi durdurmak istiyor.[36] Nitekim Rus enerji şirketi Gazprom boru hattı inşasının Eylül 2021'de tamamlandığını duyurdu. Artan enerji fiyatlarının AB tüketicilerini olumsuz etkilemeye başladığı bu dönemde Kuzey Akım 2'nin gecikmeden faaliyete geçmesini savunan kesimin de eli güçleniyor.

---

[34] Wettengel, J. (2021), "Gas pipeline Nord Stream 2 links Germany to Russia, but splits Europe", https://www.cleanenergywire.org/factsheets/gas-pipeline-nord-stream-2-links-germany-russia-splits-europe Erişim Tarihi: 20.05.2021)

[35] A.g.e

[36] Die Zeit(2021): "Kramp-Karrenbauer zweifelt an Nutzung von Gaspipeline" https://www.zeit.de/politik/ausland/2021-04/nord-stream-2-annegret-kramp-karrenbauer-angela-merkel-nutzung-gaspipeline (Erişim Tarihi: 20.05.2021)

Yaşanan Olayların Rusya-AB İlişkilerine Etkisi

Navalni'nin zehirlenmesi, Kuzey Akım 2 projesi ve Rusya'nın Kırım konusundaki saldırgan politikası üzerine Avrupa Komisyonu tarafından yapılan açıklamada, AB'nin, Rusya tarafından yapılan baltalama ve tehditlere daha sistematik bir şekilde yanıt vererek daha güçlü ve dirençli olması gerektiği vurgulandı. AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrell, Komisyonun AB-Rusya ilişkilerine yönelik önerdiği politika seçeneklerini "karşı koyma, kısıtlama ve ilişki kurma" başlığıyla sundu.[37] [38] Rus hükümetinin son yıllardaki politika tercihlerinin ikili ilişkilerde olumsuz bir etki yarattığını belirten Borrell, AB'nin gerçekçi olması ve Rusya ile ilişkilerinin daha da gerilemesine hazır olması gerektiği konusunda uyarıda bulundu.

Avrupa Komisyonu tarafından paylaşılan rapora göre, "karşı koyma" çerçevesinde Rusya'nın insan hakları ve Ukrayna ile Gürcistan gibi ülkelere karşı uluslararası hukuk ihlallerine ilişkin eylemlerinin uluslararası camiada gündeme getirilmesi ve gerektiği takdirde de Rusya'ya yönelik yaptırımların kapsamının genişletilebilmesi hedefleniyor.[39] "Sınırlandırma" yaklaşımında Rusya'nın eylemlerine karşı G7 ve NATO gibi platformlarda benzer düşüncelere sahip ortaklarla birlikte hareket edilmesi ve karşılık verilirken koordineli olması hedefleniyor.[40] Buna ilaveten AB'nin sahip olduğu siber güvenlik ve savunma ve stratejik iletişim kapasitesinin arttırılıp geliştirilmesi ve böylelikle dezenformasyona karşı bu tür eylemleri gerçekleştirenlerin cezalandırılması için yeni araçlar hazırlanması amaçlanıyor.

AB'nin "sınırlandırma" yaklaşımında Birlik için belirlediği yenilenebilir enerji ve çevre hedefleri önemli bir yer tutuyor. AB, fosil yakıtlardan temiz enerjiye dönüşümünü, gelirlerinin büyük bölümünü petrol ve doğal gaz ihracatından elde eden Rusya'ya karşı

[37] "Push back, constrain and engage"
[38] Euronews, "EU must be 'more robust and resilient' against Russian attempts to undermine it, says Borrell", https://www.euronews.com/2021/06/16/eu-must-be-more-robust-and-resilient-against-russian-attempts-to-undermine-it-says-borrell (Erişim Tarihi: 29.06.2021)
[39] Bildt, C. Vd (2021): Europan Council on Foreign Relations, "Push back, contain, and engage: How the EU should approach relations with Russia", https://ecfr.eu/publication/push-back-contain-and-engage-how-the-eu-should-approach-relations-with-russia/
[40] Euronews, "AB: Rusya ile ilişkilerimiz en düşük seviyede, daha da gerileyebilir", https://tr.euronews.com/2021/06/16/ab-rusya-ile-iliskilerimiz-en-dusuk-seviyede-daha-da-gerileyebilir (Erişim Tarihi: 30.06.2021)

önemli bir koz olarak kullanmayı planlıyor. AB böylelikle Rusya'daki doğrudan yabancı yatırımlarının %75'ine sahip konumunu yine Rusya'ya karşı kullanmak istiyor.[41]

"İlişki kurma" politikasıyla da COVID-19 salgınıyla mücadele gibi kamu sağlığı alanında iş birliği ve halklar arasında kurulacak temasların artırılması amaçlanıyor. AB, Rusya'dan Avrupa ülkelerine eğitim, çalışma ve turizm gibi nedenlerle seyahat edecek kişilere, özellikle de gençlere vize alımında kolaylık sağlayacak. Küresel bir güç olması ve bölgesel meselelerde aktif rol alması nedeniyle de Rusya ile uluslararası konularda ilişkilerin devam etmesine özen gösterilecek. Bu nedenle, İsrail-Filistin meselesi, İran ile nükleer anlaşma konusu, Suriye ve Libya gibi uluslararası konularda Rusya ile çalışmaların sürdürülmesine önem verilecek.[42]

Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen de yaptığı açıklamada Moskova ile ilişkileri "karmaşık" olarak nitelendirerek, Rusya'nın sunduğu "temel stratejik zorluğa" yanıt olarak, AB'nin temel değerlerini savunarak birlik ve tutarlılık içinde hareket etmeye devam etmesi gerektiğini ifade etti. 14 Haziran 2021 tarihinde de yapılan NATO Zirvesi'nde de Rusya, üyeler tarafından ülkelerinin güvenlik konusunda karşı karşıya olduğu birkaç ortak zorluktan biri olarak nitelendirilmişti.[43]

AB tarafından hazırlanan 14 sayfalık raporda, Moskova ile ilişkilerin yönetilmesi, hem Üye Devletlere hem de komşu ülkelere müdahale etme ve istikrarı bozma girişimi nedeniyle blok için "önemli bir stratejik zorunluluk" olduğu ifade ediliyor. Raporda, AB-Rusya işbirliği potansiyelinin çok önemli olduğu vurgusu yapılırken; AB'nin insan hakları ihlallerine karşı daha sistematik bir duruş sergilemesi, demokratik değerleri savunması gereği ifade edildi.[44] Ayrıca, Ukrayna ve Gürcistan konularında başta olmak üzere Rusya'nın uluslararası hukuk ihlallerine karşı çıkılması, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne, egemenliğine, bağımsızlığına ve Rus sivil toplumuna desteğin yeniden teyit edilmesi amaçlanıyor.

---

[41] A.g.e
[42] A.g.e
[43] Euronews, "EU must be 'more robust and resilient' against Russian attempts to undermine it, says Borrell", https://www.euronews.com/2021/06/16/eu-must-be-more-robust-and-resilient-against-russian-attempts-to-undermine-it-says-borrell (Erişim Tarihi: 29.06.2021)
[44] A.g.e

Birleşik bir cephe sunmanın kritik olduğunu belirten Borrell, şu anda Rusya'nın AB ile ilişki kurmakla ilgilenmediğini ve ikili anlaşmaları güvence altına almak için doğrudan üye ülkelerle görüşmeyi tercih ettiğini vurguladı.[45] Söz konusu raporda açıklanan plan ile bu seçenek AB tarafından kaldırılmak isteniyor. Ayrıca, AB'nin siber güvenlik, savunma kapasitesini ve stratejik iletişimini, siber saldırıların yanında Rusya kaynaklı dezenformasyon kampanyalarına karşı da savunmasını gerekecek.

Aynı raporda son olarak, Rusya ile iklim değişikliği gibi önemli konularda ilişkilerin ilerletilmesi teklif edildi. Bu konularda gerekli çalışmaların yapılabilmesi için AB'nin "rekabet avantajını" kullanması gerektiğinin altı çiziliyor. Komisyon'a göre 2020 yılında Rusya, AB'nin beşinci en büyük ticaret ortağı iken AB ise Rusya'nın en büyük ticaret ortağı konumunda bulunuyor. Rusya toplam mal ticaretinin %37,3'ünü AB ile yapıyor.[46] AB'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığına da değinen Borrell, Rusya'nın 2021 yılı itibarıyla AB petrol ithalatının dörtte birinden fazlasını ve gaz ithalatının %40'ını sağladığını hatırlatarak, AB'nin gelecekteki enerji ve iklim politikalarını uyguladığı sürece Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltacağını ifade ediyor.[47] Bu oran, toplam Rus petrol ve gaz ihracatının üçte ikisine tekabül ediyor. Komisyon stratejisinde, "enerji ihracatının, toplam ihracatın %60'ını, bütçe gelirinin %40'ını ve GSYİH'sinin %25'ini temsil eden Rusya'nın iş modeli için de kritik olduğu belirtiliyor.

Sonuç

Rusya ile AB arasındaki ilişkiler, Rusya'daki demokrasi, temel hak ve özgürlüklerin gerilemesi, Gürcistan ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün tehdit edilmesi, Belarus'un desteklenmesi ve son olarak muhalefet lideri Aleksey Navalni'nin zehirlenmesi nedeniyle tarihinin en kötü seviyesinde. Josep Borrell ile Sergey Lavrov'un 5 Şubat 2021'de düzenlediği basın toplantısı sonrasında da ikili ilişkilerdeki gerilim tepe noktasına ulaşmıştı. Navalni konusu sadece AB'nin değil aynı zamanda Kasım 2020'de yapılan ABD başkanlık seçimini kazanan ve Ocak 2021'de görevi Donald Trump'dan devralan Joe Biden tarafından da dikkatli bir şekilde takip ediliyor. Başkan Biden, 16 Haziran 2021 tarihinde İsviçre'nin Cenevre kentinde Putin ile yaptığı görüşmede konuyu gündeme getirmiş ve Rus tarafı, muhalefet lideri Navalni'nin zehirlenmesi ve

[45] A.g.e
[46] A.g.e
[47] A.g.e

hapsedilmesi iddiasını iç siyasi bir mesele olarak nitelendirmişti. Başkan Biden ise bu konunun taraflar arasındaki ilişkilerin dışında bir konu olmadığını ifade etti ve Navalni'nin ölmesi durumunda sonuçlarının Rusya için yıkıcı olacağını açık bir şekilde belirtti.[48]

AB ve Rusya arasındaki bir diğer önemli konu da, Rusya'ya olan enerji bağımlılığı ile ilgili. Başta Fransa olmak üzere birkaç Birlik üyesi Kuzey Akım 2 projesine karşı çıkıyor. AB'nin Rusya olan ilişkisi, Birlik içindeki üye ülkeler arasında farklı sesler çıkmasına ve fikir ayrılıkları yaşanmasına sebep oluyor. Almanya ve Fransa gibi Birliğin en önemli iki üyesi Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile zirve toplantılarını yeniden başlatmayı arzu ettiklerini belirtirken diğer Üye Devletler bu stratejiye katılmadıklarını ve Kremlin'e karşı daha sert bir tavır alınması gerektiğini vurguluyor.[49] Almanya Başbakanı Merkel, Biden'ın Putin ile konuşmasının yeterli olmadığını, AB'nin de Kremlin ile farklı tartışma biçimleri oluşturması gerektiğinin altını çiziyor.

Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron da diyaloğun "Avrupa kıtasının istikrarı" için gerekli olduğunu ifade etmiş ve AB olarak temel değerlerinden veya çıkarlarından vazgeçmeyeceklerini belirtmişti. Avrupa'nın en büyük iki ekonomisi, bu diyalog modelini Rusya ile ileriye giden yol olarak görmekteyken, başta AB'nin kurucu üyelerinden Hollanda başta olmak üzere Litvanya, Letonya, Estonya ve Polonya gibi üyeler bu görüşmeye karşı çıkıyorlar. Kremlin sözcüsü Dmitry Peskov ise Almanya ve Fransa'dan gelen talebin Kremlin tarafından olumlu karşılandığını belirtti. Almanya ve Fransa, iklim değişikliği, enerji, sağlık, terörizm ve organize suçlarla mücadeleyi AB ve Rusya'nın birlikte çalışabileceği alanlar olarak belirleyerek Moskova ile iş birliğinin mümkün olduğunu ifade diyor.

Polonya Başbakanı Mateusz Morawiecki ise Fransa ve Almanya'nın önerdiği diyalog türünün ancak Rusya'nın uyguladığı saldırgan siyasetini durdurmasıyla mümkün olacağını ifade etti.

---

[48] David, S. vd, (2021), The New York Times, "Biden and Putin Express Desire for Better Relations at Summit Shaped by Disputes", https://www.nytimes.com/2021/06/16/world/europe/biden-putin-geneva-meeting.html (Erişim Tarihi: 30.06.2021)

[49] Kucuk, B.(2021), Euronews, "AB üyeleri, Brüksel'in Rusya politikası konusunda ikiye bölündü", https://tr.euronews.com/2021/06/24/ab-uyeleri-bruksel-in-rusya-politikas-konusunda-ikiye-bolundu (Erişim Tarihi: 30.06.2021)

Türkiye'nin AB ve Rusya arasındaki gerilimde pek çok alanda AB ile benzer görüşleri paylaştığını ancak son yıllarda Rusya ile gelişen ikili ilişkiler neticesinde yaklaşımının farklılaştığı görülüyor. Örneğin Türkiye de, tıpkı AB gibi Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü ve egemenliğini destekliyor ve Kırım'ın ilhakını tanımıyor. Bunun yanında Ukrayna'nın uluslararası toplumu Kırım konusunda bir araya getirmeyi hedefleyen Kırım Platformu'nu destekliyor ve bu girişimin Kırım Tatarları dâhil olmak üzere tüm Kırım halkları için olumlu neticelere sebep olmasını umuyor.[50] Son olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan, 76'ncı BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmasında Türkiye'nin Kırım'ın ilhakı konusunda Ukrayna'ya desteğini yinelemişti. AB'ye benzer şekilde Türkiye Gürcistan'ın da toprak bütünlüğünü destekliyor. Cumhurbaşkanı Erdoğan, 1 Haziran 2021 tarihinde Gürcistan Başbakanı Garibaşvili ile yaptığı görüşmede Türkiye'nin, Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne desteğini vurguladı ve Abhazya ve Güney Osetya ihtilaflarının Gürcistan'ın toprak bütünlüğü içinde çözülmesi gerektiğini ifade etti.[51] Türkiye ayrıca Gürcistan'ın NATO üyeliğini de destekliyor.

Yaşanan tüm gerilimlere rağmen Rusya'nın küresel bir güç olarak Ukrayna, Gürcistan, Suriye ve Doğu Akdeniz'de aktif bir şekilde yer alması, AB'nin enerji açısından Rusya'ya, Rusya'nın enerji gelirleri açısından AB'ye bağımlılık duyması ikili ilişkilerin devamını mecbur kılıyor. Fakat önümüzdeki süreçte Rusya'nın Kırım'ın ilhakı ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü tanımaması, AB ile demokrasi ve göçmen konularında ciddi sorunlar yaşayan Belarus'u açıkça desteklemesi ve hapiste kötü koşullarda bakılan ve AP tarafından verilen Sakharov Düşünce Özgürlüğü[52] ödüllü muhalefet lideri Navalni'nin durumu gibi konularda önemli bir değişiklik olmasının beklenmemesi, AB'nin "karşı koyma, sınırlandırma ve ilişki kurma" politikasında ne derece başarılı olacağı ve önümüzdeki süreçte ilişkilerin alacağı yeni boyut merakla bekleniyor.

[50] BBC, "Erdoğan Ukrayna Devlet Başkanı Zelensky ile görüştü: "İşbirliğimiz üçüncü ülkelere karşı bir girişim değildir", https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56701148 (Erişim Tarihi: 7.10.2021)

[51] Gazete Duvar (2021), "Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne desteğimizi vurguluyoruz. Abhazya ve Güney Osetya ihtilafları toprak bütünlüğü içinde çözülmeli", https://www.gazeteduvar.com.tr/erdogan-abhazya-ve-guney-osetya-ihtilaflari-toprak-butunlugu-icinde-cozulmeli-haber-1524082 (Erişim Tarihi: 22.10.2021)

[52] European Parliament, "Alexei Navalny awarded the European Parliament's 2021 Sakharov Prize", https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20211014IPR14915/alexei-navalny-awarded-the-european-parliament-s-2021-sakharov-prize (Erişim Tarihi: 22.10.2021)